

שיטת הפירמדה השיפוטית

בתוך התיאורים ה"בישים" של התפתחות מערכת השיפוט בא"י, בין השנים 1900 ו-1930, צצים בספרו של ד"ר נתן ברון המון סיפורים מפתיעים ו"עסיסיים"

בגוריון, בן צבי ושרתוק, באופן פעיל, במינוי שופטים למערכות השיפוט המנדטורית הישראלית, בצורה שכיום נתפסת כהתערבות פוליטית גסה בענייני מערכת המשפט? הידעת, כי מקורו של הביטוי התורכי השגור "YAVASH YAVASH" (לאט לאט) נעוץ בשיטתם של הפקידים התורכיים לרחות את הפונה אליהם ב"לך ושוב" עד שישלם להם "בקשיש" (שחורא הידעת, כי לפי החוק העותומני, שופט שלמעלה ממחצית ההחלטותיו שונו או בוטלו בערעור, פוטר)?

הידעת, כי ה"מכללה" הראשונה למשפטים בישראל הוקמה כבר בשנת 1920, ושמה היה "שיעורי משפט" (מזכיר משה)? הידעת, כי הנשיא הראשון של בית המשפט העליון של מדינת ישראל (ב-1948), ד"ר משה זמורה, נכשל 18 שנה קודם לכן בניסיונו להתמנות כשופט בית המשפט המחוזי בחיפה? הידעת, כי עורך הדין המוסמך היהודי (והצבר) הראשון בא"י היה שלמה ילין (אחיו של דוד ילין)? הידעת, כי משרד עורכי הדין הפרטי הראשון בא"י נפתח, בשנת 1915, על ידי גר פרומקין? הידעת, כי לימים היה אותו פרומקין לשופט היהודי הראשון בא"י? הידעת, כי הנשיא הראשון של בית המשפט העליון בא"י היה ג'יימס הארי סקוט? כל אלה הן רק דוגמאות מעטות (כן, מעטות) מתוך ההפתעות הרבות, שציפו לי בין דפיו של ספרו של ד"ר נתן ברון. בספרו הוא מתחקה, למעשה, אחר מועד יצירתה של הפירמידה השיפוטית הישראלית. המדובר בספר, שהנו תולדה של עבודת הדוקטוראט שלו, אשר בה הוא ביקש לתאר את השנים האחרונות של השלטון העותומני ואת אלה הראשונות של השלטון הבריטי בא"י. מתקופה שבה לא היו כלל עורכי דין יהודים פעילים ועד למצב, שבו, 30 שנה מאוחר יותר, כבר היו לנו שופטים ועורכי דין רבים משלנו. המדובר במלאכת אריגה, שתי וערב, אשר במסגרתה נבר ברון

הידעת, כי קצין בריטי צעיר, אלמוני עד היום, אורס ביגלנד קלארק שמו, הקים לבדו, בתוך פחות מחצי שנה, את מערכת המשפט בארץ ישראל? הידעת, כי בעשותו כן, התבסס מייג'ור קלארק על השיטה התורכית, שיושמה כאן קודם לכן? הידעת, כי אותה השיטה מיושמת, למעשה, עד ימינו אלה? הידעת, כי חלקים נכבדים מן החקיקה האזרחית הערית, ששאריות ממנה תקפות אצלנו עד היום, הועתקו, פשוט כך, מן המשפט הצרפתי? הידעת, כי אותו קלארק הוא שקבע את מגרש הרוסים כמעונם של בתי המשפט בירושלים?

הידעת, כי דוד בגוריון החל את דרכו בפקולטה למשפטים בקושטא (איסטנבול כיום), אך מעולם לא סיים את לימודיו? הידעת, כי על-מנת להתקבל ללימודים שם, הוא נאלץ, ככל הנראה, "לרכוש" תעודת בגרות מזויפת מבית ספר, בו הוא לא למד מעולם? הידעת, כי לאור חובת הנוכחות בשיעורים שם, חתמו בגוריון, יצחק בן צבי משה שרתוק וחבריהם, זה בשמו של חברו, שלא נכח בשיעור? הידעת, כי אף שכמעט לא היה נוכח בשיעורים בפקולטה, היה בגוריון תלמיד מצטיין? ח"כ אסתר יונה טרסמן לא לבר - הידעת, כי אף שהשלים אך מחצית מלימודי המשפטים, בשאלון פרטים אישיים, בסעיף "השכלה", כתב בגוריון "גבוהה, בפקולטה למשפטים בקושטא"? הידעת, כי יהושע חנקין - "גואל האדמות" - ייצג בבית המשפט נאשם ברצח (וגם את בגוריון), למרות שלא הייתה לו השכלה משפטית?

הידעת, כי כבר בשנת 1932 רבץ עומס כבר על כתפי השופטים, וכל שופט שמע כ-2,500 תיקים בשנה? הידעת, כי לא אנחנו המצאנו את שילובם של פוליטיקאים ושופטים בוועדה למינוי שופטים? המערכת העותומאנית הקדימה אותנו בכך בכ-100 שנים. הידעת, כי ככהנם בתפקידים ציבוריים וממלכתיים, עסקו

בארכיונים רבים ברחבי העולם, חקר מקורות ראשוניים ומסמכים לרוב, מהם הוא "תפר" את היריעה השלמה.

אינני חובב ספרי היסטוריה. אלה יכולים להיות מייגעים. משעממים אפילו. את ספרו של ד"ר ברון ניתן להגדיר כספר היסטוריה. וככל זאת הוא מרתק. מעניין. מחדש (לפעמים אפילו "צהוב", במידה). באותה הנשימה ניתן להגדירו כתחקיר עיתון נאי (כבר נשמע יותר מעניין). למקרא 300 עמודי הספר (נטו), בולטת לעין העובדה, שברון אינו מנסה להתחבב, אף אינו מנסה

לעניין בכל מחיר. הדברים באים לו ללא כל מאמץ. הוא מצרף זה לזה, באורח אובייקטיבי לחלוטין, את הנתונים, שנמצאו לו במסגרת התחקיר, ומביא בפני הקורא תמונה שלמה למדי, אשר לעתים היא שונה מזו, שהייתה ידועה לו טרם הקריאה. כן, יש בו, בספר, אף ניתוח של מיתוס או שניים (או שלושה או ארבעה). מערכת השיפוט העותומאנית מוצגת בו באורח אנושי, יעיל ומקצועי יותר מהמקובל. דמויותיהם של חלוצי היישוב בא"י מצטיירות באופן שונה, מזה אליו הורגלנו.

מטעמים כאלה ואחרים ראה ברוך להפליג בספרו ב"פרשת קרקעות ויתא". פרשה זו אצרה בקרבה האשמות בשחיתות, אשר גם שופט יהודי נטל בה חלק (ולבסוף הודח), והובילה גם להתכתשויות קשות בין היועץ המשפטי לממשלה לבין נשיא בית המשפט העליון (נשמע מוכר?). כל אלה על רקע מאמצי היישוב היהודי לשים את ידיו על שטחים ועל קרקעות בא"י.

לא אנחנו המצאנו את שילובם של פוליטיקאים ושופטים בוועדה למינוי שופטים. המערכת העותומאנית הקדימה אותנו בכך בכ-100 שנים

ברוך רואה להדגיש בספרו, כי הוא עוסק בו בהיווצרותה ובהתפתחותה של מערכת השיפוט הישראלית, ולא של מערכת המשפט הישראלית או של שיטת המשפט הישראלית. בספר אין כל התייחסות לחקיקה או לפסיקה, והוא עוסק, כאמור, באורח מרתק ו"עסיסי", רק בצד הארגוני-מבני של מערכת השיפוט. אם כן, שלא כפי שנהוג לסבור, הפירמידה השיפוטית הישראלית לא נולדה בשנת 1948, אף לא לאחר מכן. היא נולדה, לכל המאוחר, בשנת 1918 (על-ידי מייגור קלארק), ולמעשה אף קודם לכן, בקושטא, החל משנת 1864 ועד ערב מלחמת העולם הראשונה. ●

(נתן ברוך, "שופטים ומשפטנים בארץ ישראל - בין קושטא לירושלים 1900-1930, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים, 420 עמ').

הקים לבדו את מערכת המשפט. אורס ביגלנד קלארק